

Ongekend Talent Excellentie in het Hbo

Interstedelijk Studenten Overleg
Bemurde Weerd o.z. 1, 3514 AN Utrecht
T 030-230 26 66 / F 030-230 44 11
E iso@iso.nl / I www.iso.nl
Utrecht, mei 2008

Voorwoord

Steeds vaker horen we van studenten dat zij meer uitgedaagd zouden willen worden, dat de lat hoger mag en meeliftgedrag van andere studenten onacceptabel is. Ook vanuit de politiek is er steeds meer aandacht voor uitdagender onderwijs voor studenten die meer willen én meer kunnen. In de Strategische Agenda voor het Nederlandse hoger onderwijs staat vermeld dat de Fes-gelden, dit zijn de aardgasbaten, ingezet zullen worden om excellentie zowel in het Hbo als in het Wo te versterken.

In vergelijking met universiteiten is er pas recentelijk aandacht voor de ontwikkeling van excellente tracés op hogescholen. Jarenlang was talentontwikkeling, met uitzondering van de kunstsector die hier wel vertrouwd mee is, minder vanzelfsprekend. Excellentie en talentontwikkeling zijn daardoor nog niet sterk Hbo-breed ingebed.

Aangezien excellentie binnen het Hbo wel langzaam terrein wint, is het voor het ISO van groot belang deze vorm van excellentie vanuit studentperspectief te benaderen. Ook de politieke actualiteit en de signalen die het ISO van zijn achterban hoort, vormen een belangrijke aanleiding voor het schrijven van deze notitie. In deze notitie zal het ISO dan ook een aantal handvatten geven die voor studenten van belang zijn bij de ontwikkeling van excellente tracés in het Hbo.

Wij wensen u veel wijsheid toe bij het lezen van deze notitie!

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur 2007/2008,

Bastiaan Verweij

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	p. 4
2.	Excellente studenten	p. 5
3.	Excellent onderwijsaanbod	p. 6
	3.1 Excellente contacten beroepenveld	p. 7
	3.2 Verbreding internationale scope	p. 9
	3.3 Inbedding beroepsgeoriënteerd onderzoek	p. 10
4.	Conclusies en aanbevelingen	p. 10
	4.1 Integreer excellentie in het onderwijsbeleid	p. 11
	4.2 Creëer een professional community	p. 11
	4.3 Intensiveer contacten beroepenveld	p. 11
	4.4 Meer aandacht voor kwaliteit (internationale) stages	p. 11
	4.5 Integreer beroepsgeoriënteerd onderzoek	p. 12
	4.6 Vervlecht excellente en reguliere programma's	p. 12

1. Inleiding

Vanuit internationaal perspectief bekeken loopt Nederland sterk achter als het gaat om talentontwikkeling en het ontwikkelen van excellente tracés voor sterk gemotiveerde studenten; voor studenten die meer willen én kunnen. Dit in tegenstelling tot de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk die voorop lopen wanneer het gaat om het stimuleren van studenten met meer dan gemiddelde talenten. Nederland kenmerkt zich daarentegen vooral door een hoog gemiddeld niveau, maar heeft nog té weinig oog voor de meest gemotiveerde en getalenteerde studenten.

Het in 2007 verschenen OECD-rapport wijst hier ook op. Studenten krijgen 'value for money', maar ook niet meer dan dat en is er in het hoger onderwijs weinig competitie.¹ Daardoor kregen universiteiten en hogescholen de kritiek niet sterk te zijn in het mobiliseren van talent, zeker niet van talent uit het buitenland. De enige vorm van excellentie lijkt zich te concentreren in de top die participeert in internationaal onderzoek. Hoewel het streven naar excellentie mondjesmaat aanwezig is, zou dit meer strategisch gefocust moeten worden, aldus de OECD.² In principe betekent dit dat er teveel talent (en zeker niet-onderzoeksgelateerd talent) onopgemerkt en dus onbenut blijft. Dit is iets wat een samenleving, die streeft naar een internationale topositie zich niet kan veroorloven.

De achterliggende oorzaak voor de minimale inspanningen om excellente studenten tot hun recht te laten komen heeft alles te maken met de sterke drang naar gelijkheid van de jaren zestig. In deze cultuur was er geen plaats voor extra aandacht voor gemotiveerde studenten. Sterker nog: dergelijke aandacht was ronduit verdacht en politici, bestuurders en beleidsmakers waren ervan overtuigd dat talentontwikkeling geen additionele belangstelling behoefde.³

De jaren negentig kenmerkte zich door een groeiende opmerkzaamheid ten aanzien van talentontwikkeling in de universitaire wereld. Het besef dat veel talent onopgemerkt en dus onbenut bleef, drong langzaam door. Twintig jaar later is deze aandacht voor talentontwikkeling binnen de universiteiten nog steeds toenemende en zijn er veel programma's ontwikkeld die inspelen op het potentieel talent van de student. Dit wil overigens niet zeggen dat de universiteiten volmaakt zijn in hun aanbod van excellente tracés; ook hier is er nog steeds ruimte voor verbetering. In het Hbo (met uitzondering van de kunstsector) blijft talentontwikkeling sterk achter. Dit is jammer gezien het feit dat 2/3 van de studenten in het Nederlandse hoger onderwijs studeert aan een Hbo-instelling en ook deze studenten over toptalent beschikken!

Met dat in het achterhoofd is extra aandacht voor de ontwikkeling van Hbo-excellentie wel op zijn plaats. Uitgangspunt hierbij is dat het niet per definitie gaat om meer onderwijs maar om *ander onderwijs*. Excellente tracés in het Hbo dienen een brug te slaan tussen inhoud, vaardigheden en persoonlijke groei. Praktijkervaring, internationale ervaring, het leveren van een maatschappelijke bijdrage én het werken in interdisciplinair teamverband zijn essentiële onderdelen van excellente Hbo-opleidingen.

Deze excellente programma's kunnen bovenop het reguliere programma komen of zijn soms geheel of gedeeltelijk vervangend. Verschillende vormen zijn bijvoorbeeld: colleges, honours classes, honours opleidingen en minors. In welke vorm het dan ook moge zijn, deze speciale programma's hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat ze uitdagend en verzwarend onderwijs bieden voor die studenten die meer aankunnen dan het reguliere programma.

¹ Onbekend. (2006) OECD *Thematic Review of Tertiary Education*. The Netherlands. OECD.

² Wijgh, I. (2007). *Excellent onderwijs, excellente docenten en excellente studenten*. Inspectie van het Onderwijs, Utrecht.

³ Van Eijl, P., Wolfsenberger, M., Schreve-Brinkman, L. Pilot, A. (2007). *Honours; tools for promoting excellence*. Eindrapport van het project 'Talentontwikkeling in Honoursprogramma's en de meerwaarde die dat oplevert'. IVLOS Utrecht.

Gezien de politieke realiteit en het belang om potentieel talent zo veel mogelijk te stimuleren wil het ISO met deze notitie meer aandacht besteden aan toptalent in het Hbo. Het is echter expliciet niet de bedoeling aan te geven wat dé manier is om een excellente Hbo-opleiding te ontwikkelen. Wel willen wij, vanuit studentperspectief, een aantal kenmerken belichten waarvan wij vinden dat ze zeker in een excellente Hbo-opleiding thuishoren.

2. Excellente studenten

Wie excelleert er nou eigenlijk: de student of de opleiding? Dit is een vraag die het ISO regelmatig gesteld wordt. Gaat het om de Hbo-studenten die intrinsiek gemotiveerd zijn en over meer bekwaamheden beschikken of leveren opleidingen uitstekend werk door studenten naar een hoger niveau te brengen? Het antwoord is een combinatie van beide. Maar om de kenmerken van studenten en het onderwijsaanbod vooral niet door elkaar te laten lopen worden beide toch apart besproken.

Om aanspraak te maken op het talent van studenten moet er eerst aandacht geschonken worden aan het begrip 'talent'. Met talent wordt verwezen naar een gave, een natuurlijke begaafdheid, bekwaamheid of deskundigheid⁴. In de kunst spreekt men dan wel over talentvolle zangers, schilders of schrijvers. In de onderwijscontext hebben we het niet over één specifiek talent maar over een verzameling gaven of bekwaamheden die relevant zijn in het kader van de studie of bij het uitoefenen van een beroep, waarbij plusstudenten over meer gaven of bekwaamheden beschikken dan de gemiddelde student⁵ of dat zij in sommige gevallen meer gaven of bekwaamheden kunnen ontwikkelen wanneer deze gestimuleerd worden. Docenten zijn hierbij een belangrijke factor. Docenten moeten studenten kunnen laten ontdekken wat hen uitdaagt én aanspreekt.

Bij het ontwikkelen van een excellente opleiding is het van belang te realiseren voor welk type student de opleiding ontwikkeld wordt. Met andere woorden bedenk alvorens het ontwikkelen van een excellent tracé op welk talent, op welke vaardigheden en je kwaliteiten je tijdens zo'n plusprogramma een appèl wilt doen. Aangezien het Hbo een grote diversiteit aan opleidingen aanbiedt, kunnen de kenmerken erg verschillen per opleiding en dus tot een andere lijst van criteria leiden.

Aan de kant van de Hbo-student gaat het naar de mening van het ISO niet noodzakelijkerwijs om de studenten die de hoogste cijfers behalen. Bovendien wordt de effectiviteit waarmee iemand in de toekomst problemen in de realiteit oplost ook niet alleen bepaald door intelligentie. Het gaat ook om kennis, vaardigheden en houding die iemand heeft verworven⁶. De theorie van Jenkins-Friedman bevestigt dit. 'Talent' zo stelt Jenkins-Friedman, 'berust op de interactie tussen *above average ability* (niet per definitie *above superior ability*), *creativity* en *task commitment*'⁷. Naast het intellectueel vermogen speelt creativiteit dus een grote rol. Sommige studenten zullen uitblinken in creativiteit en de uniciteit van de ideeën van de student zal hem of haar laten opvallen. Persoonlijke kwaliteiten spelen een rol omdat verschillende studies laten zien dat studie- en/ of maatschappelijk succes ook afhankelijk is van kwaliteiten als intrinsieke motivatie en doorzettingsvermogen.

⁴ Dikke van Dale, woordenboek van de Nederlandse taal.

⁵ Van Eijl, P., Wolfsenberger, M., Schreve-Brinkman, L. Pilot, A. (2007). *Honours; tools for promoting excellence*. Eindrapport van het project 'Talentontwikkeling in Honoursprogramma's en de meerwaarde die dat oplevert'. IVLOS Utrecht.

⁶ Robinson, N.M., Zigler, E. Gallagher, J.J. (2000). *Two tails of the normale curve. Similarities and differences in the study of mental retardation and giftedness*. American Psychologist 55.

⁷ Van Eijl, P., Wolfsenberger, M., Schreve-Brinkman, L. Pilot, A. (2007). *Honours; tools for promoting excellence*. Eindrapport van het project 'Talentontwikkeling in Honoursprogramma's en de meerwaarde die dat oplevert'. IVLOS, Utrecht.

Er is nog een aantal andere belangrijke kenmerken van de excellente Hbo-student. Kenmerken als flexibiliteit, passie en het verleggen van grenzen zouden kenmerken kunnen zijn die thuishoren bij een excellente student. Ook het feit dat de studenten communicatief vaardig zijn, dat deze over leiderschapskwaliteiten beschikken en dat ze in (hoge mate) zelfreflecterend zijn, zijn essentieel.

3. Excellent onderwijsaanbod

Het Hbo huisvest een diverse studentenpopulatie. Zoals gezegd volgt 2/3 van de studenten in het Nederlandse hoger onderwijs een Hbo-opleiding. Binnen die 2/3 zijn er uiteenlopende instroomniveaus te herkennen. Zo zijn er studenten die een Hbo-opleiding starten met Havo of Vwo-instroomniveau. Ook zijn er studenten die doorstromen vanuit het Mbo of studenten die gestart waren met een universitaire opleiding en toch besloten om op een hogeschool te gaan studeren. Er zijn daarnaast veel eerste generatie studenten die aan een Hbo-opleiding beginnen. Om aan de wensen van deze studenten tegemoet te kunnen komen moet de instelling ook meer verschillende soorten opleidingen aanbieden. Dit houdt in dat er meer differentiatie toegepast moet worden en dat het onderwijs op maat moet worden aangeboden .

Het ISO is van mening dat het onderwijs op hogescholen in het algemeen wel intensiever zou mogen. Veel Hbo-opleidingen bieden te weinig uitdaging voor hun studenten. Immers 53 procent van de studentenpopulatie in het Hbo beweert niet of niet genoeg te worden uitgedaagd. Dit zou erop kunnen wijzen dat het opleidingsniveau van deze studenten minder hoog is dan dat zij daadwerkelijk zouden aankunnen. Bovendien stijgt het gemiddeld opleidingsniveau in andere landen sneller dan in Nederland⁸. Met dien verstande moet Nederland ook flink investeren in de verhoging van het gemiddelde opleidingsniveau door de opleidingen te verstevigen.

Daarnaast is er nog een kleine groep Hbo-studenten, de bovenkant van de studentenpopulatie die in de categorie excellent vallen. Dit zijn dus studenten die meer willen én kunnen. Het is dan ook logisch dat er voor deze categorie studenten meer differentiatie wordt toegepast in de vorm van colleges, honours classes of andere excellente tracés.

Het ontwikkelen van excellente Hbo-programma's vereist het nadenken over de plaats waar de student terecht dient te komen na het afronden van een excellente opleiding. Met de erkenning van gemotiveerde en getalenteerde studenten én hun behoefte aan uitdagender onderwijs alleen zijn we er nog niet. Een belangrijk opvolgend vraagstuk is: vanuit welk kader zullen de beoogde excellente programma's ingericht moeten worden? In principe betekent dit dat er teruggedaan moet worden naar de essentie: wat is het Hbo? Het antwoord op deze vraag is cruciaal omdat het ISO van mening is dat talentontwikkeling in het Hbo vooral geen afgeleide moet worden van excellentie op universiteiten.

Het Hbo is een hogere beroepsopleiding die primair opleidt tot een beroepskwalificatie. Het heeft een uniek profiel waarin beroepspraktijk en hoger onderwijs gecombineerd worden. Het is in tegenstelling tot universiteiten primair gericht, naast de overdracht van vaktheoretische kennis, op de ontwikkeling van vaardigheden in nauwe aansluiting op de beroepspraktijk. Hier ligt ook hun kracht! Maar hoe kunnen we ervoor zorgen dat binnen dit kader de Hbo-student die meer kan en wil, beter of in ieder geval meer dan anderen aansluiting vindt op de arbeidsmarkt?

In de opvolgende paragrafen zal een aantal elementen genoemd worden die wat betreft het ISO beter en/ of meer uitgevoerd zouden moeten worden waardoor er voor de top van de Hbo-studenten verzwarend en verdiepend onderwijs ontstaat. Het beroepsgeoriënteerde karakter zal het eerste

⁸ Onbekend. (2006). *Investeren in participatie, innovatie en personeel*. De Strategische Agenda van hogescholen 2007-2011. HBO-raad, Den Haag.

aanknopingspunt zijn voor de ontwikkeling van excellente programma's. Daarnaast is het belangrijk om bovenop het basisoniveau dat internationaal gangbaar is voor hoger beroepsopleidingen de ambitie voor excellentie te vertalen in profilering. Het onderscheid in het curriculum kan vormgegeven worden door meer aandacht te schenken aan internationalisering en toegepast onderzoek.

3.1 Excellente contacten beroepenveld

Het opleiden van studenten alleen is niet genoeg. De relaties tussen kennisinstituten en de beroepspraktijk moeten worden geïntensiveerd. Alleen dan zal er meer kennisuitwisseling plaatsvinden en kan er samengewerkt worden aan de ontwikkeling van nieuwe inzichten. De afstand tussen kennisuitwisseling aan de ene kant en kennistoepassing aan de andere kant is nog te groot. Met dien verstande moeten hogescholen veel nadrukkelijker samenwerken met bedrijven en instellingen om bij te dragen aan de versterking van het innovatief vermogen.⁹

Het ISO realiseert zich dat men zou kunnen denken dat bovengenoemde een normaal vereiste is op een Hbo-opleiding. Het ISO is het hiermee eens, maar twijfelt aan de kwaliteit van de contacten met het beroepenveld en aan de praktijkgerichtheid. Daarom zal er aandacht geschonken worden aan de versterking van de contacten met het beroepenveld door een aantal potentiële versterkers weer te geven.

Verhoog kwaliteit stages

Het volgen van een stage is een belangrijk onderdeel van de vorming van studenten binnen het hoger onderwijs. In bijna (alle) Hbo-opleidingen vervult een stage een verplicht onderdeel van het curriculum, waarin ontbrekende praktijkervaring en competenties kunnen worden opgedaan. Het zijn juist deze ervaringen die de student nodig heeft bij aanvang van een carrière. Een stage biedt de mogelijkheid om een kijkje in de keuken te nemen van een bedrijf. Naast het opdoen van praktijkervaringen leert de student hoofdzaken beter van bijzaken te onderscheiden. Bovendien neemt de student de opgedane praktijkervaring mee terug naar de opleiding. Dit resulteert in het feit dat de student de opgedane kennis en vaardigheden in het verder verloop van de studie kan toepassen. De desbetreffende opleiding genereert op deze manier meer diepgang aangezien studenten hun theoretische kennis weten te linken aan praktijkvaardigheden. Met het besluit om stagiair(e)s aan te nemen haalt het ontvangende bedrijf actuele kennis en ideeën in huis. Studenten hebben een frisse blik en zijn in staat om los van de soms vastgeroeste bedrijfsstructuur te denken. Dit kan in veel gevallen een waardevolle impuls zijn voor het bedrijf, waardoor studenten op hun manier een steentje kunnen bijdragen.

Toch laat de kwaliteit van de Hbo-stages te wensen over. Aangezien de stage een integraal onderdeel van een Hbo-opleiding is en er nog ruimte is voor het verhogen van de opleidingsbrede kwaliteit, zal de kwaliteit van de stage ook in een hoog vaandel moeten staan. Helaas hoort het ISO nog steeds negatieve geluiden van zijn achterban over de kwaliteit van de stages. Iedereen kent de verhalen van studenten die ingezet werden om alle mensen te voorzien van koffie. Deze vorm van stages stelt niets voor ten opzichte van stages waarin studenten interdisciplinair bezig zijn, waarin studenten als assistenten mogen meelopen met directeurs van bedrijven of waarin er echt mogelijkheden voor de student zijn om zichzelf te ontplooien. Het ISO pleit dan ook voor meer aandacht voor de kwaliteit van de stages.

Meer gastcolleges

Het beroepsgeoriënteerde karakter van het Hbo nodigt uit om meer gebruik te maken van gastcolleges door mensen vanuit de praktijk. Dit kunnen mensen zijn die eenmalig een college geven maar ook

⁹ Onbekend. (2006). *Investeren in participatie, innovatie en personeel*. De Strategische Agenda van hogescholen 2007-2011. HBO-raad, Den Haag.

mensen die op meer frequente basis een bijdrage leveren aan het onderwijs. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van lectoraten. Sinds 2001 kent het Nederlandse hoger onderwijs lectoraten. Deze lectoraten worden vormgegeven door zogenaamde lectoren: hoog gekwalificeerde professionals uit de beroepspraktijk die hun kennis en netwerk inzetten om de maatschappelijke functie van het hoger beroepsonderwijs beter vorm te geven. In het oorspronkelijke convenant tussen het ministerie van OCW en de HBO-raad zijn aan het instellen van lectoraten de volgende doelstellingen verbonden: de bijdrage aan de kennisinfrastructuur, de input vanuit de bijdrage aan economie en samenleving en verbetering van de maatschappelijke positie van Hbo-instellingen. De voor het ISO meest gewichtige doelstelling is de bijdrage van de lector aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs door begeleiding van docenten en studenten¹⁰. Dit laatste gebeurt helaas nog té weinig. Ook het OECD-rapport wijst hierop en vermeldt dat de uitvoering nog vaak te wensen overlaat¹¹. Het ISO pleit er dan ook voor om de inzet van lectoraten te vergroten, zodat studenten ook daadwerkelijk met een lector in contact komen.

Baanmogelijkheden

Bij de ontwikkeling van een excellent Hbo-programma kan er ook gedacht worden aan het garanderen van eerste baanmogelijkheden voor studenten die een dergelijk programma afgerond hebben. Dit kan wanneer bedrijven een aantal studenten van een specifieke excellente Hbo-opleiding per jaar willen aannemen.

Ondernemerschap

Ondernemerschap draagt bij aan de economische dynamiek. Ook kan de versterking van een ondernemende houding binnen de Hbo-opleiding een bijdrage leveren aan (sociale) innovatie in bedrijven. Studenten die het idee hebben om een onderneming te beginnen moeten gestimuleerd worden om dit idee werkelijkheid te laten worden. Het aanbieden van faciliteiten en onderwijsregelingen kan een student positief beïnvloeden bij het besluit een onderneming te beginnen. Ook kan ondernemerschap een plaats krijgen in hogescholen door meer componenten in het curriculum in te bouwen die gericht zijn op het ondernemend zijn. Bovendien kunnen er vakken ontwikkeld worden die expliciet gericht zijn op ondernemerschap. Ook initiatieven als het Hbo-certificaat zijn meer dan welkom.

Andere opties

De nadruk van Hbo-excellentie ligt dan op vaardigheden die in het beroepsveld van nut zijn. Het is dan ook niet vreemd dat er bijvoorbeeld aandacht besteed kan worden aan leiderschap en management. Excellente Hbo-programma's bieden studenten dan vaak de mogelijkheid over grenzen van hun vakgebied heen te kijken. Omdat ze dieper ingaan op onderwerpen uit hun vakgebied of juist hun vakgebied verbreden is het waarschijnlijk dat ze meer beroepsmogelijkheden hebben. Pabo studenten die bijvoorbeeld getraind worden in 'schoolmanagement' hebben waarschijnlijk een grotere kans om een leidinggevende functie terecht te komen.

NVAO-oordeel

Om aan te tonen dat de kwaliteit van een opleiding kan stijgen door het contact met het beroepenveld te intensiveren is het goed om in dit verband de opleiding Fysiotherapie van de Hogeschool Zuyd te noemen. Deze opleiding heeft als eerste opleiding in het hoger onderwijs het NVAO-keurmerk voor bijzondere kwaliteit ontvangen.¹² De opleiding scoort excellent op het onderdeel 'inzet van personeel'.¹³

¹⁰ ISO. (2007) *Student en Lector*. Een steekproef. ISO, Utrecht.

¹¹ Onbekend. (2006) *OECD Thematic Review of Tertiary Education*. The Netherlands. OECD.

¹² Het kwaliteitscriterium *bijzondere kwaliteit* heeft te maken met de excellentie van een bepaald facet. Dit kunnen in principe alle facetten van het accreditatiekader zijn.

¹³ Onbekend. (2007). *Bijzondere kwaliteitskenmerken*. Website NVAO. NVAO Den Haag.

3.2 Verbreiding internationale scope

Het is opvallend hoe weinig aandacht er in de Nederlandse hoger onderwijsinstellingen en dus ook in het Hbo, bestaat voor een internationalisering, terwijl onze instellingen hun mond toch vol hebben van internationalisering en hun ambitie op dat terrein. De arbeidsmarkt wordt in toenemende mate internationaal. Aan de ene kant zijn steeds meer Nederlandse bedrijven actief in het buitenland, aan de andere kant zijn meer buitenlandse bedrijven in Nederland actief. Voor afgestudeerden betekent dit dat het van cruciaal belang is over internationale competenties te beschikken. Daarom verdient internationalisering binnen het Hbo meer aandacht en studenten moeten de mogelijkheid hebben om zich gedegen voor te bereiden op een internationale loopbaan.

Mobiliteit en internationale stages

In een excellent programma zou er naar meer mogelijkheden gezocht moeten worden voor de versterking van de keuzemogelijkheden van de student in het kader van mobiliteit. Enerzijds zou dit kunnen betekenen dat er van excellente opleiding verwacht mag worden dat er ruimte in het curriculum ingebouwd wordt om studenten een deel van hun opleiding in het buitenland te laten volgen. Anderzijds kan er gedacht worden om de student de mogelijkheid tot een internationale stages aan te bieden. Een internationale stage is dan ook meer dan alleen een stage. Een buitenlandervaring is op talloze vlakken een verrijking. Arbeidsomstandigheden en bedrijfsstructuren zijn niet in alle landen gelijk. De werkomstandigheden zijn gerelateerd aan de heersende cultuur in het betreffende land. Door een internationale stage krijgt de student begrip voor verschillende (bedrijfs)culturen en leert hierop te anticiperen. Op deze manier gaan studenten deel uitmaken van een internationale gemeenschap waar ze zich bovendien thuis in kunnen gaan voelen. In aanvulling op bovenstaande, draagt een internationale stage direct bij aan een grote stap in de persoonlijke ontwikkeling van de student. De student leert over grenzen heen kijken en beter op de hoogte te zijn van hetgeen er in de wereld speelt. De student doet interculturele ervaringen op en is in staat een internationaal netwerk op te bouwen. Ook is het mogelijk om een internationale carrière op te bouwen. Een internationale stage draagt bij aan de ontwikkeling van een internationale 'mind-set' van de student.¹⁴

Internationalisering in curriculum

Naast internationale stages is het aantrekken van internationale studenten naar de Nederlandse Hbo-opleidingen belangrijk voor het versterken van (de internationalisering binnen) het Nederlandse hoger onderwijs. Buitenlandse studenten brengen hun eigen ervaringen mee naar de Nederlandse opleiding. Dit zorgt voor een verrijking voor de Nederlandse studenten die op deze wijze meer in aanraking komen met mensen vanuit andere culturen en met andere achtergronden. Bovendien kan het creëren van een zogenaamde *international classroom* positieve effecten hebben op de werkhouding en inzet van Nederlandse studenten. Buitenlandse studenten zijn vaak harde werkers. Doordat Nederlandse studenten in aanraking komen met buitenlandse studenten en hiermee samen een *community* vormen, voelen studenten meer *sense of competition*.

NVAO-oordeel

In het kader van internationalisering is het mogelijk om aan te tonen dat inbedding van internationalisering in het Hbo-curriculum leidt tot een onderscheidend karakter ten opzichte van opleidingen die hier geen of minder aandacht aanbesteden. In 2007 ontving de opleiding Fysiotherapie van Saxion Hogescholen een namelijk bijzonder kenmerk voor hun 'internationale oriëntatie'.^{15,16}

¹⁴ ISO. (2008). *Een wereld te winnen*. Internationale stages in het Hbo. ISO, Utrecht.

¹⁵ Instellingen kunnen de beoordeling van een *bijzonder kenmerk* apart aanvragen bij een VBI (Visiterende Beoordelende Instantie) en aantonen dat zij op dit onderdeel bijzonder zijn. Bij het beoordelen daarvan wordt uitgegaan van "concretisering" en "onderscheidend karakter". Opleidingen en VBI's kunnen vooraf afspraken maken over de essentie waarop dit wordt aangetoond en getoetst. De NVAO valideert de systematiek en methodiek die de VBI's bij het beoordelen hebben gevolgd

¹⁶ Onbekend. (2007). Fysiotherapie in het kort. Website Saxion hogescholen. Saxion Hogescholen, Enschede, Deventer.

3.3 Inbedding praktijkgericht onderzoek

Hogeschoolstudenten moeten bruggen slaan tussen kennis en praktijk. Het is daarom noodzakelijk om naast de kennis en praktijk, het onderzoekend vermogen van de hogeschoolstudenten te versterken. Dit betekent dat hogescholen mogelijkheden moeten creëren voor (excellente) studenten om in aanraking te komen met ontwerp en ontwikkeling én vormen van toegepast onderzoek. Deze onderzoeksactiviteiten van hogescholen dienen dan ook in sterke verwevenheid met de excellente onderwijspraktijk (en misschien later ook in de reguliere programma's) vorm te krijgen.

Inbedding van praktijkgericht onderzoek in Hbo-opleiding

Om een toegepaste onderzoeksfunctie beter in te bedden, zal er een stevige upgrade van staf, fysieke infrastructuur binnen de Hbo-instelling en toegepast onderzoek moeten plaatsvinden.¹⁷ Verder zouden er bijvoorbeeld vakken gegeven kunnen worden waarin meer onderzoeksmethodologieën aan bod komen, waardoor er een iets wetenschappelijkere component in het afstudeerstuk van de Hbo-student kan vormen. Buiten het feit dat de Hbo-student zijn of haar kennis en capaciteiten verbreedt en verdiept, waardoor deze waarschijnlijk een intensievere studieontwikkeling doormaakt, zouden onderzoekscomponenten in het Hbo-curriculum een opstapje tot een universitaire opleiding kunnen vormen.

Contacten met Midden Klein Bedrijf

In een Hbo-opleiding zou er ook meer gebruik gemaakt moeten worden van initiatieven als innovatievouchers. Het doel van de innovatievoucher is Mkb-ondernemers te stimuleren gebruik te maken van kennis die bij kennisinstellingen op de plank ligt en die bedrijven helpt te vernieuwen. Door gebrek aan samenwerking blijft deze kennis echter vaak onbenut. Met de innovatievoucher kunnen ondernemers kennis verkrijgen door een onderzoeksvraag bij een kennisinstelling neer te leggen. De uitkomst van het zogenaamde kennisoverdrachtproject kunnen ondernemers binnen hun bedrijf gebruiken voor de vernieuwing van hun product, productieproces of dienst.

NVAO-oordeel

Ook hier is het mogelijk om aan te tonen dat de inbedding van toegepast onderzoek in het Hbo-curriculum een sterk profilerend karakter heeft. De al eerder genoemde opleiding Fysiotherapie van de Hogeschool Zuyd ontving, naast de erkenning voor kwaliteit, een bijzonder kenmerk, en wel voor de 'vormgeving en integratie van Evidence Based Practice in het curriculum'.

4. Conclusies en aanbevelingen

De aandacht voor het beste uit de beste student op het Hbo neemt toe. Voor een kleine groep Hbo-studenten biedt het reguliere onderwijsprogramma té weinig uitdaging. Voor deze categorie studenten, de bovenkant van de studentenpopulatie, moet er naar manieren gezocht worden om het onderwijs te verbreden of te verdiepen en hierdoor uitdagender onderwijs te ontwikkelen. Aangezien het Hbo een divers opleidingsaanbod heeft, zal de manier waarop verbreding en verdieping toegepast wordt kunnen verschillen. Wel heeft het ISO een aantal kenmerken geformuleerd.

De genoemde elementen zijn elementen die niet mogen ontbreken bij het ontwikkelen van excellente Hbo-tracés. Tegelijkertijd realiseert het ISO zich dat de genoemde kenmerken geen uitputtende set van criteria zijn én dat de genoemde kenmerken ook Hbo-breed ingevoerd zouden kunnen worden. Wat betreft dat laatste zal er ergens een start gemaakt moeten worden en het ontwikkelen van excellente Hbo-programma's biedt hiervoor de uitkomst. Een dergelijk programma is namelijk de gelegenheid bij

¹⁷ Onbekend. (2006). *Investeren in participatie, innovatie en personeel*. De Strategische Agenda van hogescholen 2007-2011. HBO-raad, Den Haag.

uitstek om nieuwe benaderingen uit te proberen, waarna bepaalde onderdelen geschikt kunnen blijken voor het reguliere programma. Met dat in het achterhoofd geeft het ISO de voorkeur aan onderlinge samenhang genoemde aandachtspunten: 1) excellente contacten beroepenveld, 2) internationale scope en 3) relevant toegepast onderzoek. Het Hbo heeft naar mening van het ISO alle elementen in huis voor een excellente opleiding waardoor er op excellente wijze aan het ontwikkelen van talent van de student gewerkt kan worden.

Om excellentie en talentontwikkeling in het Hbo beter op de kaart te zetten heeft het ISO de volgende aanbevelingen:

4.1 Integreer excellentie in onderwijsbeleid

Om talentontwikkeling in het Hbo goed tot zijn recht te doen komen is het van belang dat hogescholen deze talentontwikkeling steeds meer onderdeel laten zijn van het reguliere onderwijsbeleid. Het beleid moet gericht zijn op het ontwikkelen en faciliteren van het excellente onderwijs, het ondersteunen van docenten bij de ontwikkeling van initiatieven, professionalisering van docenten en tenslotte om talent aan de instelling te binden. Het ISO realiseert zich al te goed dat het moeten opleiden van grote groepen jongeren uit niet-academische milieus, het tegelijkertijd moeten verhogen van het rendement en het versterken van de uitdagendheid van het aanbod voor zowel de begaafde Hbo-student als uitvallers ontzettend moeilijk wordt. Zeker gezien de voortgaande bezuiniging op het onderwijs. Tegelijkertijd is de aandacht voor excellentie geen overbodige luxe gezien onze teruglopende internationale positie. Verder wil het ISO nogmaals aanstippen dat het bij Hbo-excellentie voornamelijk gaat om *ander onderwijs* en niet noodzakelijkerwijs om meer onderwijs.

4.2 Creëer een professional community

Het vormen van een community van de programma's is van groot belang. Door het intensieve contact tussen de student en docent worden beiden beter gestimuleerd om hun steentje bij te dragen aan het onderwijs. Bovendien zal er meer initiatief genomen worden. Er is meer sprake van een meester-gezel relatie. Doordat studenten niet alleen afnemers van het onderwijs zijn en actief participeren wordt een programma ook meer flexibel. De inbreng van studenten wordt immers belangrijker en bovendien stimuleren excellente studenten elkaar, zowel tijdens onderwijsbijeenkomsten als daarbuiten.

4.3 Intensiveer contacten beroepenveld

Het opleiden van studenten alleen is niet genoeg. De relaties tussen kennisinstellingen en de beroepspraktijk moeten beter aangehaald worden. Wanneer de contacten tussen de praktijk en de Hbo-instellingen steviger verankerd liggen, zal er meer kennisuitwisseling plaatsvinden en kan er samengewerkt worden aan de ontwikkeling van nieuwe inzichten. De afstand tussen kennisuitwisseling en de toepassing ervan is nog te groot. Met dien verstande moeten hogescholen het samenwerken met bedrijven en instellingen nadrukkelijk beter op peil brengen. Het vergroten van de inzet van lectoraten speelt hierbij een belangrijke rol.

4.4 Meer aandacht voor kwaliteit (internationale) stages

Het volgen van een stage is een belangrijk onderdeel van de vorming van studenten binnen het hoger beroepsonderwijs. Voor alle partijen is het volgen van een stage belangrijk: voor de student, de onderwijsinstelling en de arbeidsmarkt. Een internationale component geeft een extra dimensie aan de stage. Immers, naast het opdoen van praktijkervaring leert een student zijn horizon te verbreden. Aangezien de kwaliteit van de (internationale) stage nog vaak te wensen overlaat, wil het ISO nogmaals aankaarten dat deze kwaliteit echt omhoog moet. Een stage is een integraal onderdeel van een Hbo-opleiding. Wanneer een substantieel deel van het Hbo-curriculum gevuld wordt met lage kwaliteitsstages betekent dat het niveau van het totale curriculum omlaag gaat. Dit terwijl een

(internationale) stage bij uitstek de mogelijkheid is om kennis en praktijk op een kwalitatieve manier samen te voegen.

4.5 Integreer beroepsgeoriënteerd onderzoek

De mogelijkheid om componenten in het (excellente) programma aan te brengen die meer wetenschappelijk gericht zijn dan het reguliere programma moet vaker benut worden. Naast de kennis en de praktijk zal het onderzoekend vermogen van de hogeschoolstudenten versterkt moeten worden. Dit betekent dat hogescholen mogelijkheden moeten creëren voor (excellente) studenten om in aanraking te komen met ontwerp en ontwikkeling én vormen van toegepast onderzoek. Op dit moment blijft téveel kennis op de plank liggen bij de kennisinstellingen, terwijl deze gemakkelijk benut kan worden door studenten in aanraking te laten komen met bedrijven die vervolgens onderzoeksvragen indienen bij de Hbo-instelling. Op deze manier profiteren zowel de studenten als de bedrijven, maar ook de instellingen.

4.6 Vervlecht excellente en reguliere programma's

Het ISO wijst op de noodzaak om het Hbo-onderwijs te verstevigen en te intensiveren. Het gemiddelde opleidingsniveau stijgt in andere landen sneller dan in Nederland. Daarom moet Nederland ook flink investeren in de verhoging van het gemiddelde opleidingsniveau door de opleidingen te verstevigen. Om dit te bewerkstelligen is het belangrijk om bij de ontwikkeling van excellente programma's meteen aandacht te besteden aan de vervlechting van het regulier en het excellent onderwijs. Vooral honours classes of minors hebben een positieve uitstralingskracht naar het reguliere onderwijs.